

УДК 655.42

КОН'ЮНКТУРА КНИЖКОВОГО РИНКУ: СУТЬ, СКЛАДОВІ, АНАЛІЗ

Г.П.Грет

Висвітлюється суть кон'юнктури книжкового ринку. Розглядаються попит та пропозиція як її складові. Аналізується кон'юнктура книжкового ринку Львова.

The essence of the book market situation is discussed. The demand and the offer as their components are considered. The book market situation is analysed in Lviv.

Як явище господарського життя ринок з'явився дуже давно внаслідок природно-історичного розвитку виробництва й обміну, що породили товарне господарство, якому передували суспільний розподіл праці, поява економічно самостійних і незалежних господарюючих суб'єктів, перехід від натурального виробництва до прямого продуктообміну. На сучасному етапі у зв'язку з розвитком засобів виробництва, урізноманітненням товарів, що виробляються, продаж останніх може здійснюватись не обов'язково в результаті контакту суб'єктів ринкових відносин. Тому можна вважати, що ринок – це обмін, який ведеться за законами товарного виробництва й обігу.

Ринок забезпечує зв'язок між виробниками і споживачами, пропорційність і цілісність процесу відтворення. У ринкові відносини вступає багато суб'єктів, виробників, споживачів, посередників. Через те на ринку в кожний момент складається певна кон'юнктура, від чого залежить процес реалізації. Кон'юнктура ринку визначається економічними показниками, що характеризують його стан. Це співвідношення попиту і пропозиції, рівень цін, ємкість ринку, платоспроможність споживачів.

Відомі зростаюча, падаюча, висока та низька кон'юнктури, що різняться цінами, активністю суб'єктів ринку, кількістю укладених договорів. Ринок може функціонувати лише при рівновазі на ньому попиту і пропозиції, яка досягається в результаті дії закону відповідності попиту і пропозиції. Особливість ринкового механізму полягає у взаємозв'язку кожного його елемента з ціною, що служить основним інструментом впливу на попит і пропозицію.

Дані дослідження пропозиції книжкового ринку Львова досить невтішні. Обсяги українського книговидання з кожним роком поступово зменшуються як за кількістю назв, так і за тиражами. Якщо більшість тиражів видавництв України в останні роки коливалися в межах 2000–3000 примірників, то для львівських видавничих структур середні тиражі становили близько 1000 примірників. Більшими накладками з'являється в світ лише навчальна література. Це означає, що вже при виході книги попит на неї переважає. Брак книг призводить також до значного їх подорожчання. В результаті український книжковий ринок поповнюється здебільшого на 80–90% дешевою російською книгою, що пояснюється її низькою собівартістю завдяки підтримці з боку держави.

Стан українського книговидання впливає на книжковий ринок Львова. В асортименті більшості львівських гуртовень і книгарень значну частку (понад 65%) займають книги українських видавництв і близько 30% – місцеві видання. У книгарнях міста питома вага російських видань невелика. Проте наповнення львівського книжкового ринку російськими виданнями досить значне, що забезпечується приватними розповсюджувачами – „човниками”.

Видавнича пропозиція Львова представлена продукцією видавництв „А.С.К.”, „Юрінком”, „Махаон”, „Освіта”, „Котигорошко”, „Підручники і посібники”, „Генеза”, „Наукова думка”, „Богдан”, „Веселка”. Визначилися декілька пріоритетних напрямів видання в Україні, а отже, і пропозиції. Це книги суспільно-політичних наук, з освіти і культури, художня література, видання з технічних наук. Хоча, в цілому, надзвичайно збіднів і звужився асортимент українського книговидання. Львівську пропозицію презентують такі підприємства, як „Кальварія”, „Літопис”, „Видавництво Львівського державного університету „Львівська політехніка”, „Свічадо”, „Видавництво науково-технічної літератури”, „Євросвіт”, „Сполон”, „Олір”, „Місіонер”, „Червона калина”. Спостерігається тенденція до збільшення питомої ваги

серед львівських видань навчальної, художньої та частково дитячої літератури, що в цілому відповідає стану сучасного національного книговидавання. Це пояснюється також і відносно стійким і постійним попитом на ці розділи літератури. Проте недостатньо забезпечується книжковий ринок Львова українською дитячою літературою, неповністю задоволений попит на художню літературу, видання з питань медицини, здоров'я, дозвілля і побуту. Гуртовні та книгарні, що є представниками пропозиції і в асортименті яких, в основному, присутні ці видання, імпортують їх з Росії. Адже аналіз даних митного обліку свідчить, що ще в 1998 р. головним імпортером російських книг і брошур була Україна. Крім того, багато літератури попадає з Росії поза митницею.

Пропозицію книжкових товарів як гуртові посередники у Львові здійснюють ДГРП „Укркнига”, що вирізняється помітною тенденцією до традиційності і налагодженими міцними довготривалими зв'язками з державними видавництвами, ТзОВ „Аверс” та „Оксарт”, які самостійно видають книги, закупають їх у київських і харківських видавництвах і реалізують через власні книгарні та роздрібну книготорговельну мережу Львова. В їхньому асортименті від 40 до 50% займає навчальна книга.

Щодо попиту на книги, то усне опитування книгарів свідчить про зменшення числа реальних покупців з переходом їх у категорію потенційних. Лише 30% відвідувачів книгарень роблять покупки. Опитування відвідувачів книгарень показало, що 55% львівських споживачів купують книгу в магазинах, 37% – на ятках, 8% – на гуртовнях.

Найвищу активність на книжковому ринку виявляють ті соціальні групи, для яких потреба в книзі є функціональною: студенти, викладачі, науковці. Далі за шкалою інтенсивності покупок знаходяться службовці, представники невиробничої сфери. Рідкими гостями в книгарнях є підприємці, бізнесмени, працівники торгівлі і сфери послуг. Хоча найбільше книги купують підприємці, бізнесмени, люди творчих професій, що є закономірним в умовах сучасного майнового розшарування суспільства. Найменше книг купують робітники та пенсіонери. Серед видань, що реалізуються, найбільш популярними є підручники і посібники, художня, економічна, юридична, комп'ютерна, дитяча і довідкова література. Навчальні видання, комп'ютерну, економічну і фантастичну літературу купують переважно люди віком до 30 років. Покупцями детективної, сентиментальної, класичної і дитячої літератури, книг з питань держави і права є, в основному, особи віком від 20 до 40 років. Медичну, філософську і релігійну літературу, як правило, купують після 40 років.

Для прогнозування динаміки ємності ринку важливе значення має показник еластичності попиту. Проведене дослідження цінової еластичності попиту свідчить про наявність зворотно-пропорційного зв'язку на книги. Певною мірою ступінь цінової еластичності попиту відображає взаємозв'язок між рівнем доходів покупців і рівнем доходів книг. На жаль, більшість респондентів не відповіла на питання щодо рівня доходів. Разом з тим, цінова еластичність попиту чітко простежується при відповіді на питання „Чи змінилася б кількість книг, що купуються, якщо б зросли середньорічні доходи споживачів?” Усі категорії покупців, окрім підприємців, бізнесменів і робітників, відзначили пряму залежність між рівнем купівельної спроможності та кількістю придбаних книг. У перших з них нееластичність попиту пояснюється, очевидно, високим рівнем матеріальної забезпеченості, у других – відповідним рівнем зацікавлення книгою. Отже, у перспективі, при позитивних змінах в економічній ситуації, зростатиме попит на книгу за визначеними тенденціями.

Купівельна спроможність мешканців Львова дещо знижується, що негативно впливає на загальний обсяг попиту на книгу. Проте дослідження показали, що даний попит тут є відносно еластичним, а це свідчить про зацікавленість населення книгою, без якої неможливі ні розвиток виробництва, освіти, ні формування світогляду громадян.

1. Афонін О. Національна книга. Стай, причини, наслідки, перспективи // Вісник Книжкової палати. 2000. №2. 2. Луцій О.П. Основи маркетингу: конспект лекцій. К., 2000. 3. Сенченко М. Книжковий бізнес – Україна і Росія // Вісник Книжкової палати. 2000. №1.